

Ольга Сорока

професор, доктор педагогічних наук,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Гречанник Наталія

магістратка спеціальності 013 Початкова освіта
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль

ПРОЄКТИВНІ МЕТОДИКИ У ДОСЛІДЖЕННІ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Автори піднімають питання щодо розкриття потенціалу проєктивних діагностичних методик у дослідженні емоційної сфери молодших школярів. Представлено комплекс проєктивних методик, що дають змогу діагностувати емоційну сферу молодших школярів (тест тривожності Р. Теммла, М. Доркі, В. Амен, методика «Кактус», дитячий апперцептивний тест (САТ), методика «Контурний САТ-Н», тест «Неіснуюча тварина»).

***Ключові слова:** емоційна сфера, тривожність, молодші школярі, діагностика, проєктивні методики.*

Зважаючи на великий спектр емоційних порушень і їх поширеність у дитячому віці, гостро постає проблема підбору якісних діагностичних засобів, які б давали змогу не лише констатувати наявність емоційного неблагополуччя у дитини, а й визначити характер порушення (з метою правильного підбору засобів корекції), виявлення їх причини (з метою подальшого усунення), розкрити наслідки впливу на різні сфери життя дитини. Проєктивні методики стоять на першому місці серед діагностичних засобів, що використовують у світовій психологічній практиці [3].

Практика засвідчила, що популярність малюнкових експресивних методик можна пояснити декількома причинами:

1) процес малювання чинить виняткову, розгальмовуючу дію на людину, зменшуючи напруження, яке виникає при психологічному обстеженні, та сприяючи встановленню емоційного контакту з нею. Достоїнством проєктивних методик є їхня природність та наближеність до звичних видів людської діяльності. Ці методи є найбільш цікавими для обстежуваних і не викликають в них опору;

2) малюнки досить зручні у використанні: аркуш паперу та олівець – це весь необхідний інструментарій, а людина ніби сама фіксує рух думки. Це дає можливість більше звертати увагу на зміни емоційного стану обстежуваного, відзначати особливості процесу малювання. Окрім того, вони не вимагають значної витрати часу;

3) графічні методики є високоінформативним засобом пізнання особистості людини, який відображає те, як людина сприймає себе, які почуття вона переживає. В малюнку в єдиній формі представлені і ставлення людини до світу, і образ, і особистий досвід її переживань;

4) процес малювання має психотерапевтичний ефект: в малюнку людина ніби позбавляється від особистісного напруження, отримує можливість програти можливі рішення ситуації;

5) проєктивні малюнкові методики є природними, близькими за своєю сутністю до звичних видів людської діяльності [4].

Звичайно, малюнкові методики не позбавлені недоліків, головним з яких є відносно низька надійність отриманих результатів, пов'язана з суб'єктивною інтерпретацією, такі тести, як правило, не дозволяють кількісно вимірити оцінювані психічні якості. Окрім того, терміни, в яких проводиться інтерпретація малюнків, зазвичай позбавлені строгої однозначності, яка характерна для формалізованих тестів. Через це складно науковими методами підтвердити надійність та валідність малюнкових методик. Слід враховувати той факт, що вони вимагають спеціального аналізу, обов'язково співвіднесеного з аналізом індивідуально-особистісних особливостей його автора, тобто обстежуваної людини.

У процесі адаптації до початкової школи молодші школярі можуть відчувати підвищений рівень тривожності. Для того, щоб виявити рівень тривожності молодшого школяра необхідно проводити діагностичну роботу. Для цього можна використовувати малюнкові методики. Значна перевага проєктивних методик у тому, що дитина, в силу вікових особливостей не завжди може описати свої почуття, відношення до подій, що з нею відбуваються [1].

Сьогодні розроблені й успішно використовують комплекс діагностичних проєктивних методик для діагностики емоційної сфери та визначення рівня адаптованості молодших школярів до навчання в початковій школі. Так, для діагностики тривожності дітей можна застосувати тест тривожності Р. Теммла, М. Доркі, В. Амен призначений для визначення загального рівня тривожності дитини. За допомогою цього тесту можна визначити тривожність по відношенню до типових для дитини життєвих ситуацій спілкування з іншими людьми. Проєктивна методика А. Прихожан призначена для діагностики рівня шкільної

тривожності. Графічна методика «Кактус» призначена для роботи з дітьми старше трьох років, тест використовується для дослідження емоційно-особистісної сфери дитини. Дитячий апперцептивний тест (САТ) відноситься до класу інтерпретативних методик, де проєктується значимий зміст потреб, конфліктів, установок особистості. Методика «Контурний САТ-Н» призначена для дослідження особливостей особистісної (емоційно-вольової) сфери дітей. Результати діагностики дають змогу зрозуміти існуючі відношення між дитиною і оточуючими її людьми в найбільш важливих або травмуючих її життєвих ситуаціях. Тематичний апперцептивний тест (ТАТ) дає можливість дослідити рушійні сили особистості – внутрішні конфлікти, потяги, інтереси і мотиви [5].

Тест «Дім – Дерево – Людина» – дає оцінку особистості випробовуваного, рівня його працездатності, розвитку та інтеграції, отримання даних, що стосуються сфери його взаємовідносин зі світом в цілому і з конкретними людьми зокрема. Тест «Малюнок сім'ї» допомагає виявити особливості внутрішньосімейних взаємин. Тест «Неіснуюча тварина» дозволяє дослідити характерологічні особливості людини та визначити рівень прояву тривожності [2].

Таким чином, використання проєктивних методик у роботі з молодшими школярами дає змогу виявити глибинні причини емоційних деструктивних станів школярів у період адаптації до навчання в початковій школі.

Список використаних джерел

1. Аносов І. П., Аносова Д. І. Психолого-педагогічні чинники попередження та подолання шкільної дезадаптації молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. 2016. № 48. С. 110–116.
2. Корольчук М. С., Осьодло В. І. Психодіагностика: Навч. посібн. За ред. М. С. Корольчука. К.: Ельга: Ніка-Центр, 2010. 400 с.
3. Кротенко В. І., Стрілець К. С. Психологічна корекція емоційних порушень у дітей молодшого шкільного віку засобами арт-терапії (у проєктивному ключі). *Науковий часопис*. Спеціальна психологія. 2015. URL : http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/16459/Krotenko_Strilets.pdf?sequence=1&isAllowed=y
4. Литвиненко І. С., Прасол Д. В. Проєктивні малюнкові методики: Методичний посібник. Миколаїв: Вид-во «Арнекс», 2015. 160 с.
5. Чала Ю. М., Шахрайчук А. М. Психодіагностика: навчальний посібник. Харків: НТУ «ХПІ», 2018. 246 с.